

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛІВ-СЛОВЕСНИКІВ У МІЖКУРСОВИЙ ПЕРІОД ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

Павленко М.С.

Хмельницький національний університет

У статті означено та проаналізовано педагогічні умови розвитку професійної мобільності вчителів-словесників. Охарактеризовано низку творчих методів і форм, що є ефективними під час упровадження педагогічних умов розвитку професійної мобільності вчителів-словесників у процесі підвищення кваліфікації. Визначено сутність професійної мобільності вчителя-словесника. Доведено, що професійну мобільність варто розглядати з точки зору компетентнісного підходу. Визначено функціональний підхід до формування професійної мобільності як інтегрального утворення зумовлює необхідність комплексно-системного вивчення змістової сутності цього феномена.

Ключові слова: мобільність, розвиток професійної мобільності, педагогічні умови, вчитель-словесник.

Постановка проблеми. Могутні інтеграційні процеси, все сильніше захоплюють всі сфери суспільного життя, вимагають адекватних відповідей від вищої освіти, посилення організації підготовки сучасного фахівця, що відповідають всім вимогам міжнародного співтовариства. Інтеграційний процес полягає у впровадженні європейських норм і стандартів в освіті і науці, розширенні власних культурних і наукових досягнень в ЄС. Розвиток освітніх інновацій цілком залежить від рівня підготовки вчителів, від здатності оперативного реагувати у своїй діяльності на зміни потреб суспільства, ринку праці, розвитку технологій.

Сучасна система освіти характеризується варіативністю змісту освітніх програм та технологій їх реалізації. Для ефективного вирішення повсякденних питань навчально-виховного процесу у загальноосвітньому початковому закладі вчителю необхідно розвивати у собі вміння реалізувати навчальну діяльність в умовах вільного вибору мети, змісту, методів та засобів її здійснення; володіти рефлексивною діяльністю, прийомами самопізнання, самоаналізу та самооцінки; навчитися мобілізувати зусилля на зміну ситуації, бачення можливих результатів (професійне самовдосконалення через розширення компетентностей, зміна професійних орієнтацій, зміна соціального середовища, життєдіяльності і т. д.), тобто розвивати готовність до професійної мобільності.

На сьогоднішній день активізація професійної мобільності сприяє забезпеченню зайнятості фахівців з вищою педагогічною освітою на міжнародному ринку освітніх послуг, а питання розвитку, формування та готовності до професійної мобільності у вчителів є актуальним.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування педагогічних умов розвитку професійної мобільності вчителів-словесників у міжкурсовий період підвищення кваліфікації.

Теоретична основа та методи дослідження. Умови формування професійної мобільності фахівців висвітлено в працях Т. Сорокіна, Н. Кожемякіної, Л. Сушенцевої, Є. Іванченко, Р. Пріми, Л. Пілецької, І. Нікуліної, Ю. Дворецької, А. Маркової, Б. Гершунського, С. Кугель, І. Смирнкової та ін. У наукових доробках Л. Амірової, Л. Горю-

нкової, Б. Ігошева, О. Нікітіної, В. Гринько, С. Морозової окреслено проблеми готовності до професійної мобільності вчителів. Методика розвитку професійної мобільності вчителя-словесника ще не знайшла свого відображення та залишається недостатньо дослідженою.

Виклад основного матеріалу. Професійну мобільність, як слушно зауважує Р. Пріма, слід розглядати як – підґрунтя ефективного реагування особистості на – виклик сучасного суспільства, своєрідний особистісний ресурс, що лежить в основі дієвого перетворення суспільного довкілля і самого себе в ньому; системне багатогранне явище, що вимагає інтегрованого, міждисциплінарного підходу щодо дослідження; внутрішній (мотиваційно-інтелектуально-вольовий) потенціал особистості, що лежить в основі гнучкої орієнтації і діяльнісного реагування в динамічних соціальних і професійних умовах у відповідності з власними життєвими позиціями; забезпечує готовність до змін і реалізацію цієї готовності у своїй життєдіяльності (готовність особистості до сучасного життя з його багатоаспектними чинниками вибору); детермінує професійну активність, суб'єктність, творче ставлення до професійної діяльності, особистісного розвитку, що сприяє ефективному розв'язанню фахових проблем [1, с. 101–102].

У філософському словнику «умова» визначається як категорія, в якій відображено універсальні відношення речі до тих факторів, завдяки яким вона виникає й існує [2, с. 703].

У психології під «умовою» розуміють сукупність явищ зовнішнього та внутрішнього середовища, що ймовірно впливають на розвиток конкретного психічного явища [3, с. 206].

Отже, умова – це зовнішнє стосовно предмета різноманіття об'єктивного світу. У практиці розрізняють необхідні і достатні умови. Необхідні умови наявні тоді, коли виникає якась дія. Достатні – неодмінно викликають дану дію.

Використовуючи термін «педагогічний», матимемо на увазі процес формування фахівця, який навчатиметься за визначеною сукупністю умов.

У педагогіці існують різні підходи до визначення змісту поняття «педагогічні умови». Так, О. Назарова педагогічні умови розглядає як сукупність об'єктивних можливостей, змісту, форм, методів, педагогічних прийомів і матері-

ально-просторового середовища, які спрямовані на розв'язання дослідницьких завдань [4].

Педагогічні умови – це відповідні фактори педагогічні обставини, які сприяють (або протидіють) проявам педагогічних закономірностей, обумовлених дією факторів [5, с. 80].

І. Ю. Аксаріна погоджується із визначенням А. Найн [6], яка стверджує, що педагогічні умови – це «сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів і прийомів підвищення ефективності навчально-виховного процесу і матеріально-просторового середовища, що забезпечують успішне вирішення поставлених і проєктованих у дослідженні завдань». І. Ю. Аксаріна зазначає, що до педагогічних умов можна віднести ті, які свідомо створюються в освітньому процесі і повинні забезпечувати найбільш ефективне протікання цього процесу [7, с. 12].

На думку А. Багдуєвої, педагогічні умови – це обставини процесу навчання і виховання, які є результатом цілеспрямованого відбору, конструювання і застосування елементів змісту, методів, а також організаційних форм навчання з метою досягнення дидактичних цілей [8, с. 12].

Н. Лантух називає педагогічні умови формування інформаційної культури комплексом заходів, спрямованих на інформатизацію освітнього простору. Цей комплекс включає: розробку змісту освіти на основі інтеграції нових інформаційних технологій; впровадження в освітній процес не лише традиційних проблемних та ігрових методів навчання, а й методів, заснованих на застосуванні нових інформаційних технологій (комп'ютерне моделювання, технології локальних і мережевих баз даних); розвиток внутрішньоособистісної готовності студентів до формування інформаційної культури шляхом виявлення і використання стимулів активізації пізнавальної діяльності студентів із застосуванням нових інформаційних технологій, які вибираються в залежності від типу особистості; вироблення певного стилю педагогічної діяльності викладачів, зорієнтованого на формування інформаційної культури у студентів [9, с. 9].

Як сукупність об'єктивних можливостей, змісту, форм, методів, педагогічних прийомів розглядають педагогічні умови Н. Пархоменко, Р. Серьожнікова і Л. Яковицька [10, с. 40].

Провівши ряд психолого-педагогічних досліджень, науковці довели, що педагогічними умовами можна вважати «обставини, від яких залежить і на основі яких відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості» [11, с. 291].

Діяльність вчителів-словесників специфічна та поліфункціональна, що передбачає грамотну і ефективну реалізацію численних професійних функцій. Це можливо завдяки створенню умов і реалізації механізмів розвитку професійно-педагогічної мобільності, у свою чергу саме ці чинники сприяють реалізації освітніх цілей з орієнтацією на перспективу. Задля успішного адаптування в умовах глобальних соціальних змін, виникає необхідність організації безперервної професійно-педагогічної підготовки вчителів-словесників.

У своїх наукових працях Ю. Биктуганов стверджує, що ефективність розвитку професійної мобільності педагога може бути забезпечена, якщо:

– реалізація проєктної діяльності педагога в системі додаткової освіти базується на комплексі методологічних підходів (системного, компетентнісного, особистісно-діяльного та аксіологічного), та принципах детермінованості, наступності, динамічності та перспективності;

– розвиток мобільності педагогів носить диференційований та індивідуальний характер, забезпечуючи, з одного боку, вдосконалення педагогом технології організації проєктної діяльності учнів у начальній і позашкільній діяльності;

– сприяє цілеспрямованій діяльності педагога з безперервного саморозвитку, саморефлексії і управління своїм професійним ростом;

– технологія реалізації проєктивної діяльності забезпечує професійно-особистісне зростання педагога, підвищуючи його професійну мобільність і виконуючи діагностичну, прогностичну і розвиваючу функції;

– створені умови, необхідні для розвитку професійної мобільності педагога в системі додаткової освіти [12].

І. Якиманською з'ясовано, що однією з педагогічних умов формування професійної мобільності є створення позитивної мотивації на професійну мобільність при особистісно орієнтованому навчанні. Така організація процесу навчання дозволяє приділяти увагу розвитку індивідуальних здібностей студента, визнаючи його основною цінністю всього навчального процесу [13].

Формуванню професійно-педагогічної мобільності вчителів-словесників сприяє така організація процесу навчання, в межах якої здійснюється відбір і конструювання змісту на основі принципу модульності, організаційні форми і методи навчання усувають труднощі в ухваленні професійних рішень і психологічні бар'єри, сприяючи розвитку навичок самокорекції, досягається їх адекватність структурних компонентів професійно-педагогічної мобільності. У результаті методичний інструментарій репродукується в діяльності вчителів-словесників, включених в освітню систему формування професійно-педагогічної мобільності.

На думку І. Никуліної, умови формування професійно-педагогічної мобільності вчителів повинні полягати в проєктуванні освітньої системи, що відбиває логіку розвитку її компонентів, з опорою на системний (інтегруються мотиваційно-цільовий, змістовний, процесуальний, особистісно-діяльнісний, управлінський, оціночно-результативний елементи), синергетичний (система формування професійно-педагогічної мобільності вчителів є відкритою, самоорганізується, нелінійною), особистісно орієнтований (вчитель школи виступає активним суб'єктом власної діяльності з саморозвитку), діяльнісний (зміст навчальних дисциплін і педагогічної практики відбирається з урахуванням поліфункціональності діяльності вчителів школи) [14].

У сучасних умовах змін в системі і процесі утворення, традиційні педагогічні проблеми отримують нове звучання. Серед них особливе місце в займає безперервна професійно-педагогічна освіта. Ми дотримуємося точки зору, що додаткова професійна освіта – це частина загальної системи, що забезпечує готовність вчителя-словесника продуктивного вирішення педагогічних

завдань. Результат функціонування системи додаткової професійно-педагогічної освіти повинен виражатися професійно-педагогічною мобільністю, що відповідає завданням реформування освіти, статусу вчителя за часів значних змін в суспільстві, змін характеру вирішуваних професійних завдань.

Для формування професійної мобільності вчителів-словесників не повинен обмежуватися лише предметом і методикою викладання. Вчитель-словесник має володіти передовими технологіями, орієнтуватися в політиці, економіці, мати знання в різних сферах сучасного життя тощо. Водночас є необхідність спеціальної організації процесу формування професійної мобільності як синтезу розвитку ключових професійних компетентностей, здатності вирішувати професійно-педагогічні завдання навчально-виховного процесу і вдосконалювати зміст фахових дисциплін і навчального процесу в цілому. Вчитель-словесник повинен самовдосконалюватися, тому його робота пов'язана з постійним оновленням.

Ми погоджуємось із думкою Г. Меденковою, яка виділяє такі умови розвитку педагогічної мобільності вчителів:

- мотиваційні (перспективність педагогічної діяльності, можливість реалізувати свій особистісний та професійний потенціал та ін.),

- організаційні (наявність в коледжі механізму розвитку даного якості, позиціонування освітнього закладу через участь в інноваційних проєктах та ін.),

- матеріально-технічні (достатність навчальних площ, наявність сучасного обладнання та інформаційних ресурсів, безпеку життєдіяльності, соціальний пакет та ін.),

- кадрові (конкурсний відбір кадрів, безперервне підвищення їх кваліфікації, правильна розстановка керівних кадрів та ін.) [15].

Висновки. У результаті дослідження нами визначено педагогічні умови, реалізація яких забезпечить ефективність формування професійної мобільності вчителів-словесників. Таким чином, професійно мобільні вчителі-словесники повинні бути достатньо адаптованими, гнучкими, нестереотипними особистостями, готовими до вирішення будь-яких ситуацій.

Проаналізувавши вище викладене, можемо зробити висновок, що умови розвитку професійної мобільності вчителів-словесників формуються не тільки з його професійної готовності, що проявляється в бажанні виконувати обрану діяльність, усвідомленні відповідності власних якостей професійним компетентностям, а й від педагогічних умов, що створюються в навчальному закладі.

Список літератури:

1. Пріма Р. М. Формування професійної мобільності майбутнього вчителя початкових класів: теорія і практика [монографія] / Раїса Миколаївна Пріма. – Дніпропетровськ: ІМА-ПРЕС, 2009. – 367 с.
2. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. – 2 вид., перероб. і доп. – К.: Головна редакція УРЕ, 1986. – 800 с.
3. Конохов Н. И. Словарь-справочник практического психолога / Н. И. Конохов. – Воронеж: Модэк, 1996. – 224 с.
4. Назарова О. Л. Новые информационные технологии в управлении качеством образовательного процесса в колледже / О. Л. Назарова // Информатика и образование. – 2003. – № 11. – С. 79–84.
5. Бабанский Ю. К. Интенсификация процесса обучения / Ю. К. Бабанский. – М.: Знания, 1987. – С. 80.
6. Найн А. Я. Инновации в образовании: монография / А. Я. Найн. – Челябинск: ИПР МО РФ, 1998. – 288 с.
7. Аксарина И. Ю. Педагогические условия адаптации выпускников школ на этапе перехода от общего к высшему профессиональному образованию: автореф. дис. на соискание научн. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / И. Ю. Аксарина; Курганский гос. ун-т. – М., 2006. – 19 с.
8. Багдужева А. В. Педагогические условия формирования профессиональной готовности будущих специалистов с использованием информационных технологий (на примере специальности кадастрового профиля): автореф. дис. на соискание научн. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / А. В. Багдужева; Бурятский гос. ун-т. – Улан-Уде, 2006. – 23 с.
9. Лантух Н. И. Педагогические условия формирования информационной культуры у старшеклассников в системе «лицей-вуз»: автореф. дис. на соискание научн. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.01 / Н. И. Лантух; Северо-Кавказский гос. техн. ун-т. – Ставрополь, 2006. – 23 с.
10. Сержожникова Р. К., Пархоменко Н. Д., Яковицька Л. С. Основи психології і педагогіки: навчальний посібник / Р. К. Сержожникова, Н. Д. Пархоменко, Л. С. Яковицька. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 243 с.
11. Загребельна Л. В. Педагогічні умови підготовки майбутніх менеджерів у економічних навчальних закладах // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: зб. наук. праць / Л. В. Загребельна; редкол.: І. А. Зязюн (голова) [та ін.]. – Київ-Вінниця: Планер, 2005. – Вип. 8 – 547 с.
12. Биктуганов Ю. И. Развитие профессиональной мобильности учителя средствами проектной деятельности в системе дополнительного образования: [автореферат] / Б. М. Игошев. – М.: 2013. – С. 23.
13. Якиманская И. С. Личностно-ориентированное обучение современной школе. – М.: Сентябрь, 1996. – С. 96.
14. Никулина И. В. Формирование профессионально-педагогической мобильности преподавателя высшей школы [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / И. В. Никулина; Самарский государственный университет. – С., 2005. – 6 с.
15. Меденкова Г. В. Развитие профессиональной мобильности преподавателя колледжа в деятельности предметно-цикловой комиссии [Текст]: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Г. В. Меденкова; Московский государственный областной университет. – М., 2007. – 9 с.

Павленко М.С.

Хмельницкий национальный университет

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ МОБИЛЬНОСТИ УЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА В МЕЖКУРСОВОЙ ПЕРИОД ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ

Аннотация

В статье отмечено и проанализированы педагогические условия развития профессиональной мобильности учителей-словесников. Охарактеризованы ряд творческих методов и форм, эффективны при внедрении педагогических условий развития профессиональной мобильности учителей-словесников в процессе повышения квалификации. Определена сущность профессиональной мобильности учителя-словесника. Доказано, что профессиональную мобильность следует рассматривать с точки зрения компетентностного подхода. Определены функциональный подход к формированию профессиональной мобильности интегрального образования предопределяет необходимость комплексно-системного изучения содержательной сущности этого феномена.

Ключевые слова: мобильность, развитие профессиональной мобильности, педагогические условия, учитель-словесник.

Pavlenko M.S.

Khmelnytsky National University

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL MOBILITY OF TEACHERS-WITERS IN INTERCURRENT PERIOD OF INCREASE OF QUALIFICATIONS

Summary

The article identifies and analyzes the pedagogical conditions for the development of professional mobility of teachers-speakers. A number of creative methods and forms that are effective during the introduction of pedagogical conditions for the development of professional mobility of teachers of language proficiency in the process of advanced training are characterized. The essence of professional mobility of the teacher-translator is determined. Proved that professional mobility should be considered in terms of competency approach. The functional approach to the formation of professional mobility as an integral entity is determined, necessitating a comprehensive system study of the content essence of this phenomenon.

Keywords: pedagogical conditions, development of professional mobility, teacher-verb.